

דין ומעמד ליל התענית

ק"ע"ו (א"ת, כ"ג ע"א)

ומפרש בהלכות גדולות דאין אומרינן עננו בתפלת שחרית שמא נמלא שקרן בתפלתו דשמא לא יסיים התענית ולי נראה ללא נקרא שקרן כיון שהיה בדעתו להתענות אפילו אקרי אונס אחר כך ולא מלי לצער נפשיה... ונוהגים ששליח צבור אומרו בשחרית כדי להודיע לעולם ולהזכיר התענית אבל יחיד אינו אומר עד המנחה.

ערבית – לילי כניסתו, ואף על פי שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל תפלת הענית מאחר שנגמם היום, והכי נמי אמר רב הונא במסכת תענית (יא, ב): יחיד שקבל עליו תענית, אף על פי שאוכל ושותה כל הלילה – מתפלל תפלת הענית, ובתשובת הגאונים מלאתי ברייתא, שנו רבותינו: פעמים שאדם שקרוי בתענית ואינו מתפלל, ופעמים שאינו שקרוי בתענית ומתפלל, הא כיצד – כאן צניסותה, כאן זיניסותה, כלומר: ערב תענית, אף על פי שעתיד לאכול לאחר תפלה – מתפלל תפלת הענית, וליל מחרתו, אף על פי שעודנו בתענית כשמתפלל תפלת ערבית – אינו מתפלל תפלת תענית, וסוף דברי הגאונים כתבו: אבל אין אנו רגילים לומר ערבית ואפילו שחרית, שמא יארע לו אונס חולי או בזמנו ויטעום כלום, ונמלא שקרן בתפלתו.

ק"ע"ז (א"ת, א"ק ס"ה, ע)

יש אומרים שאין היחיד אומר עננו, כי אם במנחה, שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו; אבל שליח צבור, אומרו גם בתפלת שחרית כשהוא מתפלל בקול רם, שא"א שלא יתענו קצת מהקהל; ובארבע צומות, גם היחיד אומרו בכל תפלותיו, דאפילו יאחזנו בולמוס ויאכל שייך שפיר למימר עננו ביום צום התענית הזה, כיון שתיקנו חכמים להתענות בו. הנה: ונהגו בכל הצומות שלא לאומרו כי אם במנחה, מלבד שליח צבור שאומר שחרית כשמתפלל בקול רם.

ק"ע"ח (א"ת, א"ק ס"ב ק"פ)

לאיות מכריחות לומר דהזכרת תענית בשלש תפלות היא... ודאי הלילה והיום פוין הם...

ק"ע"ט (א"ת, א"ק ס"ב ק"פ)

כל שעה שמוחר לו לאכול אין לו להתפלל תפילת תענית לפיכך אין לנו תפלת תענית אלא ביום.

ק"צ (א"ת, א"ק ס"א ק"ט)

נשאלתי מידידי הגאון ר' מנחם פאלאק זצ"ל בשנת תשי"י שחל שבעה עשר בתמוז ביום א' אם יש לעשות נישואין בליל מוצאי ש"ק אור לייז בתמוז. והשבתי שלצורך יש להתיר. דלכאורה תלוי זה במחלוקת הראשונים אם התענית מתחיל בלילה ואומרים עננו באור התענית דלבעל המאור תענית דף י"א שאין אומרים משום שהתענית מתחיל מבקר, גם דיני בין המצרים אין מתחילין אלא מהבקר... אבל ודאי אין בידנו להכריע בין הראשונים בשביל קושיא, מכל מקום לענין זה שמדינא לא היה לן לאסור כלל אלא שהוא מנהג בעלמא משום אבלות דרבים ולא מסמנא מלתא אפשר גם הרי"ף ורש"י ורמב"ן הסוברים דהתענית מתחיל מבערב יודו שלענין זה הוא רק מהזמן שניכר שמתאבלין שהוא מהבקר שמתחילין להתענות. וגם לבד זה במנהג יש לילך אחר המיקל ולכן יש להתיר לצורך ובאופן זה שחל לייז בתמוז ביום א' שהוא דבר שאינו מצוי לא שייך לחקור איך נהגו דבדבר שלא מצוי לא שייך מנהג ולכן יש להקל.

ק"צ"א (א"ת, א"ק ס"א ק"ב)

ובדבר אם מותר תספורת בלילה השייך לשבעה עשר בתמוז הנה למה שבארתי בתשובה (או"ח ח"א סי' קס"ח) לענין לעשות נישואין בלילה הוא במחלוקת ראשונים בעה"מ ורמב"ן (תענית י"א) ובפה אין לי ספרים לעיין בהם ולצורך גדול יש להתיר.

ק"צ"ב (א"ת, א"ק ס"א ק"ב)

הרי כתב הרמב"ן בס' תורת האדם בריש ענין אבלות ישנה וז"ל ומסתברא דכלהו ד' צומות תעניות צבור הן ונביאים גזרו אותם וכל חומרי תענית עליהן מפסיקין בהם מבעוד יום ואסורין ברחיצה וכו' כט"ב וקרא מקיש להו כט"ב אלא האידינא כיון דבזמן דליכא צרה בטלין ורצו נהגו להתענות בהן ולא רצו לנהוג בהן בחומרות הללו אבל מעיקר התקנה ודאי אסורין הן בכלן דלא גרע גזרת נביאים מגזרת בית דין וכו' עכ"ל ע"ש באורך והביא דבריו הר"ן פ"ק דר"ה וכיון דתעני' י"ז בתמוז מעיקר תקנת גזרת הנביאים היה להפסיק מבעוד יום כט"ב נהי דהשתא הקלו לאכול בלילה ולרחוץ וכו' מ"מ זמן פורענות הוא וכך היתה התקנה מעיקרא לנהוג בתענית מבעוד יום כט"ב. ומאחר שכן למה שנהגו שלא לומר שהחיינו ודאי מתחילת ליל י"ז אין לומר שהחיינו.

ק"צ"ג (א"ת, א"ק ס"א ק"ב)

ק"צ"ד (א"ת, א"ק ס"א ק"ב)

והגאון רבי משה פיינשטיין... הרחיק להתיר אפילו נישואין גופא בליל י"ז בתמוז, לעת הצורך, ומוכיח שבלי ל"ז בתמוז עדיין לא חל אבלות מבערב, דהא אין אומרים אז עננו ע"ש, ודבריו תמוהין דהא אין מנהגינו לומר בערב עננו, לא משום שלא חל אבלות, אלא מפני שבליילה אוכלים עוד, וזהו רק לענין צום שלא חל מבערב, אבל אבלות פשיטא שנוהג מבערב ככל דיני התורה שנוהגין מבערב, ובמחכ"ת אתמה עליו לע"ד היאך התיר דבר זה.